

معیارها و استانداردهای عمومی تولید و ارزشیابی منابع آموزشی و تربیتی

دفتر انتشارات و تکنولوژی آموزشی

دی‌ماه ۱۳۹۴

مقدمه

منابع آموزشی و تربیتی (نظیر کتاب درسی، راهنمای معلم، کتاب‌های کمک آموزشی و کمک درسی، فیلم‌ها و نرم‌افزارهای آموزشی، لوحه‌های آموزشی و...)، اگرچه هر کدام اهداف خاصی را دنبال می‌کنند، اما لازم است که در بعد محتوایی و کیفیت ظاهری معیارهای کم و بیش یکسانی را رعایت کنند تا از کیفیت قابل قبولی برخوردار باشند. به‌طور طبیعی میزان توجه به این معیارها با توجه به مخاطب، نوع مصرف و مدت زمان استفاده از این مواد یکسان نخواهد بود، اما انتظار می‌رود که مؤلفان و تولیدکنندگان منابع آموزشی و تربیتی به‌منظور بهبود و ارتقاء کیفیت آثار خود به این معیارها و شاخص‌ها توجه کنند.

دفتر انتشارات و تکنولوژی آموزشی به عنوان مسئول سامان‌دهی منابع آموزشی و تربیتی (چاپی و الکترونیکی و دیداری- شنیداری) در طی جلسات مختلف و با همکاری کارشناسان علوم تربیتی و دارای تألیف در حوزه کتاب‌های آموزشی و طراحان سایر منابع آموزشی و تربیتی، ضمن مطالعه اسناد بالادستی آموزش و پرورش و شناسایی انتظارات تربیتی، نسبت به تبیین معیارهای عمومی سیزده‌گانه مصوب شورای عالی آموزش و پرورش (مصوبه ۸۲۸ در تاریخ ۸۹/۶/۲) و تعیین سنجه‌های هر معیار اقدام کرد. بخش اول این سند به تبیین مفهومی و عملیاتی معیارهای سیزده‌گانه مصوب و نیز سنجه‌های مطلوب مرتبط با هر معیار در تولید منابع آموزشی می‌پردازد. توجه به این سنجه‌ها به مؤلفان و ناشران و تولیدکنندگان سایر منابع آموزشی کمک خواهد کرد تا با رعایت آنها موجبات بهبود کیفیت آثار خود را فراهم کنند. ارزشیابان نیز به کمک این معیارها قادر به ارزشیابی و ارائه بازخورد به ناشران خواهند بود. امید می‌رود که مؤلفان و ناشران محترم با در نظر گرفتن این معیارها و سنجه‌ها در تولید آثار خود نه تنها به همسوسازی این آثار با اسناد بالادستی آموزش و پرورش کمک کنند، بلکه با بهبود کیفیت تألیفات و یا دیگر منابع آموزشی خود زمینه ورود این آثار به مدارس را تسهیل نمایند.

بیان مسئله و اهمیت و ضرورت

بررسی منابع آموزشی که در کشورهای مختلف توسط ناشران و تولیدکنندگان آثار آموزشی وارد بازار می‌شود، نشان می‌دهد که این شرکت‌ها با بهره‌گیری از برنامه‌ریزان درسی، متخصصان علوم تربیتی، مؤلفان، تکنولوژیست‌ها و طراحان، در بدو امر نسبت به تدوین ضوابط و معیارهایی برای تولید این آثار اقدام می‌کنند. آنها تلاش می‌کنند که ضمن مطالعه اهداف تعلیم و تربیت، اهداف برنامه‌های درسی و بررسی خط‌مشی‌های آموزشی و ضوابط تألیف و تولید رسانه‌ها، آثار خود را با

رعایت این ضوابط تولید و وارد بازار کنند. این مؤسسات در تبلیغ آثار خود اغلب بر روی ملاحظات تربیتی که در تولید این آثار به کار گرفته‌اند، تأکید دارند. ناشران و تولیدکنندگان منابع آموزشی و تربیتی عمیقاً اعتقاد دارند که با به کارگیری ملاحظات تربیتی، علمی، فنی و هنری و نیز همسویی با اهداف تربیتی یک کشور، مدارس، خانواده‌ها، انجمن اولیاء و مربیان، انجمن معلمان و یا مسئولان آموزش و پرورش محلی و استانی از آثار آنها بیشتر استقبال می‌کنند.

دفتر انتشارات و تکنولوژی آموزشی در راستای مصوبه ۸۲۸ جلسه شورای عالی آموزش و پرورش و در جهت استانداردسازی منابع آموزشی و تربیتی طی جلسات مختلف معیارها و سنجه‌هایی را که امکان رعایت آنها در تولید آثار آموزشی کم و بیش وجود دارد، تدوین کرد، این معیارها و سنجه‌ها با مراجعه به اسناد بالادستی آموزش و پرورش، مراجعه به منابع علمی و پژوهشی و نظرسنجی از افراد صاحب نظر شناسایی، تبیین و تألیف شده است. در تدوین این ضوابط، ابتدا تعاریف مفهومی و عملیاتی به تفکیک معیارهای سیزده گانه مصوب مشخص شد و در گام دوم برای هر معیار مهم‌ترین سنجه‌ها مشخص گردید. این سنجه‌ها به تولیدکنندگان رسانه‌ها در تدوین و سازماندهی محتوا و به ارزیابان در ارزیابی و قضاوت در مورد کیفیت آثار تولیدی کمک می‌کند. این معیارها به شرح زیر می‌باشد:

- ۱- خلاقیت و نوآوری
- ۲- رعایت قواعد زبان و خط فارسی
- ۳- سهولت به کارگیری
- ۴- صحت و دقت علمی
- ۵- تناسب محتوا و روش‌های ارائه با مشخصات و اهداف برنامه درسی و رشته تحصیلی
- ۶- رعایت و ترویج ارزش‌های دینی، فرهنگی و اجتماعی جامعه اسلامی - ایرانی
- ۷- تناسب با ویژگی‌ها و نیازهای مخاطبان مبتنی بر روان شناسی رشد
- ۸- به روز بودن و تناسب با مقتضیات زمان
- ۹- سادگی و روانی محتوا
- ۱۰- سازماندهی مناسب محتوا
- ۱۱- توجه به متون علمی تمدن اسلامی - ایرانی
- ۱۲- رعایت اصول بهداشتی و ایمنی
- ۱۳- جذابیت شکلی و ظاهری

۱- خلاقیت و نوآوری

تعریف مفهومی: خلاقیت عبارت است از تولید ایده‌ها و محصولات نو به شیوه‌ای متفاوت و یا حل یک مسئله به شیوه نوین، خلاقیت همراه با به کارگیری فرایندهای منطقی در حل مسئله از جمله: درک مشکل یا مسئله، به کارگیری حواس، گردآوری، بررسی اطلاعات مورد نیاز، کاوشگری، حدس زدن و فرضیه‌سازی در مورد پاسخ‌ها، ارزیابی و آزمون فرضیه‌ها و حدس‌ها، اصلاح و ارزیابی مجدد آنها و بالاخره ارائه نتایج و خلق چیزهای نو. محصولات جدید ممکن است که انتزاعی باشد مانند یک عقیده و یا یک نظریه و یا یک محصول مادی باشد مانند یک وسیله فناورانه، یک نقاشی، یک مد لباس و ... (مام فورد، ۲۰۰۳)، عمل خلاقیت و نوآوری علاوه بر فعالیت ذهنی نظیر تخیل، تجسم و طرح افکار جدید، برقراری ارتباط مابین پدیده‌ها و نقادی به تولید محصول نیز توجه دارد و معمولاً موجب رضایت خاطر فرد خلاق و یا سایر افراد را فراهم می‌کند. (میرکمالی و خورشیدی ۱۳۸۷، اریک ادر ۱۳۹۱، رنزولی ۱۹۸۶، تورنس ۱۹۸۸، حائری زاده و محمدحسین ۱۳۸۱)

نوآوری، فرایند ایجاد یک فکر و چیزهای نو است که منجر به خلاقیت می‌شود. عده‌ای نوآوری را فرایند اخذ یک ایده خلاق و تبدیل آن به محصولات، خدمات و روش‌های جدید تعریف کرده‌اند. (فرهنگ لغات وبستر و ماریام، ویکی پدیا و نوآوری)

تعریف عملیاتی: اشاره به رعایت معیارها و شاخصه‌های خلاقیت و نوآوری توسط مؤلفان و تولیدکنندگان مواد آموزشی دارد که موجب تشویق دانش‌آموزان به تولید ایده‌های نو، به کارگیری انواع تفکر در حل مسایل، خلق یک اثر جدید و یا به کارگیری یک ایده خلاق و تبدیل آن به محصولات، وسایل، روش‌ها و خدمات به شیوه‌ای جدید است.

سنجش‌های خلاقیت و نوآوری:

۱. زمینه حل مسئله به صورت مبتکرانه از طریق پرورش مهارت‌های یک یا چند نوع تفکر (نظیر: تفکر منطقی، تفکر واگرا، تفکر سیستمی، تفکر نقاد) را فراهم می‌کند.
۲. تولید یک محصول جدید و کاربردی را با استفاده از یک یا چند روش (نظیر: درگیری حواس، کاوشگری، آزمایش کردن) فراهم کرده است.
۳. خلق ایده نو از طریق ایجاد شرایط نظیر: پرورش تخیل / طرح افکار تازه / ارتباط بین پدیده‌ها و وقایع و کار بست آن را مورد توجه قرار داده است.
۴. موقعیت‌هایی برای به کارگیری ایده‌ها، و تبدیل آن به خدمات جدید و به شیوه‌ای مفید را فراهم می‌کند.
۵. محصول تولیدی از خلاقیت و نوآوری برخوردار است.

۲- رعایت قواعد زبان و خط فارسی

تعریف مفهومی: اشاره به رعایت ضوابط دستوری، و قواعد کلی در گفتار و نوشتن مطالب با استفاده از خط و زبان فارسی معیار توسط مؤلفان و مترجمان دارد. این قواعد توسط فرهنگستان زبان ایران تعیین می شود. به کارگیری این قواعد از بروز ناهماهنگی و اختلاف در ساختار کلمات و جملات (ترکیب واژه‌ها، تجزیه واژگان و ترکیب واژگان) و پیدایش رسم الخط‌های مختلف جلوگیری می کند.

تعریف عملیاتی: قواعد زبان اشاره به دستور زبان دارد و منظور از دستور زبان، مجموعه اصول و قواعدی است که از ترکیب واژه‌ها (نقش واژه‌ها) و جایگاه آنها در جمله و نیز ویژگی‌ها و خصوصیات واژه‌ها و انواع آنها در خارج از متن بحث می کند.

قواعد خط فارسی یا رسم الخط (دبیره) عبارت از شیوه ای قراردادی که توسط فرهنگستان زبان ایران برای نگارش کلمات فارسی به تصویب رسیده است. این دستورالعمل استاندارد نوشتن خط فارسی را نمایش می دهد. سرهم‌نویسی، جدانویسی، درست‌نویسی، نشانه‌گذاری، چند املایی، حرف اضافه، حرف ربط، نقطه‌گذاری و املای وام واژه‌ها (ضبط اعلام خارجی) از جمله قواعدی هستند که عامل‌های مشخص‌کننده دبیره (رسم الخط) به‌شمار می آیند. قابل ذکر است که امروزه مراجع مختلف رسم‌الخط‌های مختلفی را برای نگارش خط فارسی در پیش گرفته‌اند. برخی هم سعی در استاندارد کردن نظر خود دارند. اما همچنان اختلاف و ناهماهنگی به‌چشم می‌خورد. این سنجه‌ها عمدتاً مرتبط با خط فارسی مواد چاپی پیشنهاد شده است.

توجه به ساختار ادبی و اصول قواعد آن و پرهیز از خطاهای ادبی و بلاغی از دیگر ملاحظات است که رعایت آنها موجب می‌شود یک متن قابل دفاع باشد. (سنگری ۱۳۸۶، داودی، ۱۳۸۵)

سنجه‌های قواعد زبان و خط فارسی:

۱. قواعد دستور زبان فارسی معیار (نوشتاری/گفتاری) به ویژه در ترکیب جملات رعایت شده است.
۲. قواعد کلی و عمومی در نوشتن املای صحیح کلمات و اصول نشانه‌گذاری رعایت شده است.
۳. به واژگان معادل فارسی با توجه به دستورالعمل فرهنگستان زبان توجه کرده است.

۳- سهولت به کارگیری

تعریف مفهومی: منظور از سهولت به کارگیری اشاره به امکان استفاده آسان از منابع و مواد آموزشی اعم از مکتوب و یا غیرمکتوب (دیداری و شنیداری) در موقعیت‌های زندگی واقعی دارد. در صورتی که مخاطب استفاده از منابع آموزشی را راحت بداند و احساس کند که به یادگیری او کمک می‌کند و مشکلات یادگیری او را آسان می‌کند، در به کارگیری آن نیز ترغیب می‌شود. توانایی پاسخگویی یک ماده آموزشی به یکی از نیازهای مخاطب نیز از جمله عواملی است که رغبت مخاطب را به استفاده از آن جلب می‌کند.

تعریف عملیاتی: به کارگیری ملاحظاتی در تولید منابع آموزشی و تربیتی که موجب می‌شود مواد آموزشی به آسانی به کار گرفته شود. امکان کاربرد مواد در موقعیت‌های مختلف زندگی، مؤثر بودن آن در کمک به یادگیری، تسهیل در درک بهتر مفاهیم و مهارت‌ها و نیز ساده بودن و دور بودن از پیچیدگی‌های فنی است.

سنجه های سهولت به کارگیری

۱. طراحی و تولید آن به گونه‌ای است که امکان بهره‌گیری آسان و راحت از ماده آموزشی را فراهم می‌کند.

۴- صحت و دقت علمی

تعریف مفهومی: معیار صحت و دقت علمی، اشاره به انطباق محتوا با آخرین یافته ها، تجربیات و روش های علمی، نظریات جدید، منابع اصیل، توافق و تفاهم صاحب نظران بر روی موضوع، نبود تناقض در بیان آراء و گفته ها و نیز ارتباط محتوا با عرصه های چهارگانه یادگیری خود، خدا، خلق و خالق با محوریت خداوند است. علم یا آگاهی اشاره به درک و کشف حقیقت اشیاء و پدیده ها، واقعیات، رخدادها و ... از طریق به کارگیری منابع (وحی، عقل، تجربه، قلب و شهود) و روش های معتبر در ساحت ها و حوزه های معرفتی دارد.

تعریف عملیاتی: یک ماده آموزشی به لحاظ محتوایی، توصیفی نظام مند و منطقی از یک موضوع است که در آن از منابع و روش های معتبر علمی و دقیق استفاده شده است، افراد صاحب نظر بر روی آن تفاهم دارند. تناقض در یافته های آن کمتر است و از روش های معتبر در جمع آوری اطلاعات استفاده شده است. و در عین حال با عرصه های چهارگانه یادگیری با محوریت خداوند مرتبط است.

سنجش های صحت و دقت علمی:

۱. محتوا با بهره گیری از یافته ها، تجربیات و روش های علمی معتبر تهیه شده است.
۲. محتوا توصیفی نظام مند و منطقی (از یک یا چند شیء، پدیده، واقعیت و یا رخداد) ارائه کرده است و با عرصه های چهارگانه یادگیری با محوریت خداوند مرتبط است.

۵- تناسب محتوا و روش‌های ارائه با مشخصات و اهداف برنامه درسی و رشته تحصیلی

تعریف مفهومی: منظور ارتباط و تناسب مواد آموزشی با مؤلفه‌های اسناد بالادستی نظیر مبانی نظری سند تحول بنیادین آموزش و پرورش و به ویژه سند برنامه درسی ملی و عناصر راهنمای حوزه‌های تربیت و یادگیری یازده‌گانه (در دوره‌های تحصیلی) است.

تعریف عملیاتی: مواد آموزشی باید ضمن همسویی با اصول حاکم بر طراحی برنامه‌ها و رویکرد فطرت‌گرایی توحیدی با سایر مؤلفه‌ها نظیر شایستگی‌های پایه، بیانیه حوزه‌های تربیت و یادگیری، اصول حاکم بر انتخاب راهبردهای یاددهی-یادگیری و شیوه‌های ارزشیابی متناسب و همسو باشد. به ویژه اهداف کلی برنامه درسی را در پنج عنصر تربیتی تعقل، ایمان، علم، عمل و اخلاق و در ارتباط با چهار عرصه یادگیری خود، خداوند، خلق و خلقت با محوریت خداوند تقویت کند. محتوای مواد آموزشی همچنین لازم است که با توجه به ایده‌های کلیدی، مهارت‌های اساسی، روش‌ها و نحوه سازماندهی محتوا، اصول حاکم بر انتخاب روش‌های یاددهی نظیر درک موضوعات در موقعیت‌های واقعی زندگی، یادگیری از طریق کاوشگری و درک روابط، انجام فعالیت برای تعمیق یادگیری، پیش‌بینی فرصت‌هایی برای تلفیق علم و عمل، استفاده از روش‌های فعال و خلاق، زمینه‌سازی برای تولید علم از سوی دانش‌آموز، ایجاد تعامل با همسالان و انواع محیط‌های یادگیری داخل و خارج از مدرسه و بهره‌گیری هوشمندانه از فناوری‌های نوین آموزشی انتخاب و سازماندهی شود.

سنجش‌های تناسب محتوا و روش‌های ارائه با مشخصات و اهداف برنامه درسی و رشته تحصیلی:

۱. با اهداف کلی دوره یا رشته تحصیلی تناسب دارد.
۲. به اصول حاکم بر طراحی برنامه‌های درسی مبتنی بر سند برنامه درسی ملی و رویکرد فطرت‌گرایی توحیدی توجه کرده است.
۳. به شایستگی‌های پایه و مؤلفه‌های راهنمای حوزه‌ی تربیت و یادگیری مربوطه توجه کرده است.

۶- رعایت و ترویج ارزش‌های دینی، فرهنگی و اجتماعی جامعه اسلامی - ایرانی

تعریف مفهومی: اشاره به ترجیحات برگرفته از قرآن و سنت پیامبر(ص)، معارف اسلامی، هنجارهای ارزشمند اجتماعی مردم ایران است که از فرهنگ مشترک مردم ایران نظیر آداب و رسوم، باورها و عقاید، تجربیات، خرده فرهنگ‌های مردم ایران برگرفته شده است. این ارزش‌ها معمولاً در اسناد بالادستی از جمله سند مهندسی فرهنگی (فصل دوم- ارزش‌ها)، نقشه علمی کشوری (فصل اول)، سند تحول بنیادین (فصل دوم بیانیه ارزش‌ها) و مبانی سند برنامه درسی ملی (بخش پیوست سند) تعیین شده است.

تعریف عملیاتی: به کارگیری ارزش‌های دینی، فرهنگی، اجتماعی با توجه به اسناد مصوب (فوق‌الذکر) در تولید مواد آموزشی.

سنجش‌های رعایت ترویج ارزش‌های دینی، فرهنگی و اجتماعی جامعه اسلامی - ایرانی:

۱. ارزش‌های دینی، فرهنگی و اجتماعی مطرح در اسناد مصوب را رعایت نموده است.
۲. به معرفی نمادهای هویت ملی (ایرانی، اسلامی و انقلابی) مانند پرچم، زبان فارسی، ارزش‌های دینی و انقلابی توجه کرده است.

۷- تناسب با ویژگی‌ها و نیازهای مخاطبان مبتنی بر روان‌شناسی رشد

تعریف مفهومی: اشاره به نیازهای مختلف کودکان و نوجوانان در انتخاب مواد آموزشی و با عنایت به تحولات رشدی و نظام به هم‌پیوسته و یکپارچه شخصیت دانش‌آموز که متشکل از خرده‌نظام‌های شناختی، عاطفی، ایمانی، اخلاقی و تجارب عملکردی او در دوره‌های مختلف سنی است. (مبانی روان‌شناختی سند برنامه درسی ملی)

تعریف عملیاتی: توجه به تحولات و نیازهای برخاسته از رشد شناختی، عاطفی، ایمانی، اخلاقی و تجارب عملکردی و نیز تفاوت‌های جنسیتی و محیطی مخاطبان در طراحی و تولید مواد آموزشی

سنجش‌های تناسب با ویژگی‌ها و نیازهای مخاطبان مبتنی بر روان‌شناسی رشد

۱. به نیازهای گروه‌های سنی مخاطبان و تفاوت در نیازهای جنسیتی و محیطی توجه کرده است.
۲. به ارتقاء سطح رشد مخاطبان در ابعاد شناختی، عاطفی، ایمانی، اخلاقی و عملکردی آنها کمک می‌کند.

۸- به روز بودن و تناسب با مقتضیات زمان

تعریف مفهومی: اشاره به طراحی، تولید و انتخاب محتوای آموزشی با توجه به یافته‌ها، کشفیات، نظریات جدید، منابع علمی و فناوری روز دارد. در عین حال مواد آموزشی نیازهای آینده کودکان و نوجوانان را نیز مورد توجه قرار داده است.

علم و فناوری ماهیتی پویا دارد، دانش بشر امروزه به سرعت در حال گسترش است، به گونه‌ای که عصر حاضر را عصر انفجار اطلاعات نامیده‌اند. هر ساله بین ۶۰۰۰۰ تا ۱۰۰۰۰۰ مقاله علمی در دنیا به چاپ می‌رسد. ۵۰ درصد مشاغلی که فارغ‌التحصیلان دانشگاه‌ها و مراکز آموزشی امروزه بدان مشغول هستند، در هنگام تولد این افراد وجود نداشت. هر ساله وسایل نوینی ابداع می‌شود، انفجار اطلاعات به گونه‌ای است که شاید دانشمندان در آینده‌ای نه‌چندان دور نتوانند ادعا کنند که چه چیزی را می‌دانند و چه چیزی را نمی‌دانند.

تعریف عملیاتی: در طراحی، تولید و گزینش محتوای مواد آموزشی دانش‌های نظری، عملی و روشی روز و جدید (یافته‌ها و نظریات جدید علمی، کشفیات روز، نیازهای عصری کودکان و نوجوانان و جامعه و معرفی فناوری‌های روز) را به کار برده است.

سنجش‌های به روز بودن و تناسب با مقتضیات زمان:

۱. در طراحی، تولید و انتخاب محتوای مواد و رسانه‌های آموزشی به یافته‌ها و دانش‌های نظری، عملی و روشی روز توجه شده است.

۲. در طراحی، تولید و انتخاب محتوای مواد و رسانه‌های آموزشی به نیازهای آینده مخاطبان توجه شده است.

۹- سادگی و روانی محتوا

تعریف مفهومی: اشاره به معیارهایی در انتخاب محتوای مواد آموزشی توسط طراح، مؤلف و یا تولیدکننده دارد که موجب می شود مطالب آموزشی برای اکثریت دانش آموزان در گروه سنی مربوطه قابل درک باشد. از ویژگی ها و بایسته های متن آموزشی، ساده بودن و تناسب داشتن محتوا با درک و فهم مخاطب است.

تعریف عملیاتی: سادگی و روانی محتوا، از دو بعد قابل بررسی است:

اول بعد کلمات و دوم بعد معانی. در بعد کلمات نویسنده در انتخاب واژه ها و عبارات به گونه ای باید عمل کند که دانش آموزان متن و پیام را به خوبی دریابند. هر چه که دانش آموزان اندوخته و ذخیره واژگانی کمتری داشته باشند، کلمات باید ساده تر، قابل فهم تر و عبارات ساده تر باشند. در بعد معانی، مطالب باید به گونه ای ارائه شود که معنای آن برای دانش آموز به سهولت و آسانی قابل فهم باشد. روانی محتوا، توجه به کوتاهی جملات، انسجام منطقی، دوری از ابهام و پیچیده گویی، توجه به قواعد دستوری و رعایت زیبایی صورتی متن توجه دارد. قابل ذکر است که ساده نویسی با نوشتن مبتذل، سهل انگارانه و عامیانه تفاوت دارد.

سنجه های سادگی و روانی محتوا:

۱. از کلمات آشنا (واژگان پایه)، با معنا، جملات کوتاه و نشانه های نگارشی برای فهم بهتر جملات استفاده شده است.

۲. از بیان روشن، گویا و قابل فهم استفاده کرده است.

۱۰- سازماندهی مناسب محتوا

تعریف مفهومی: سازماندهی محتوا به شیوه‌ای گفته می‌شود که طی آن بین اجزاء و عناصر محتوایی یک بسته آموزشی و یا مواد و رسانه آموزشی و تربیتی از نظر طولی و عرضی ارتباط معنی‌دار برقرار شود، به گونه‌ای که علاوه بر انسجام منطقی و سهولت در یادگیری، همزمان با تداوم محتوا و رشد سنی فراگیر عمق و پیچیدگی مطلب بیشتر شود. سازماندهی مواد آموزشی شامل دو فرایند متفاوت است، نخست تصمیم‌گیری درباره چگونگی عرضه مواد و نظم واحدهای درسی و دوم توجه به توالی است که برحسب آن مطالب درسی در کلاس عرضه می‌شود. (لوی، ترجمه مشایخ، ۱۳۷۴)

در سازماندهی مواد آموزشی توجه به ارتباط طولی محتوای مواد آموزشی (رعایت اصل توالی، مداومت و فزاینده‌گی) و ارتباط عرضی محتوای مواد آموزشی با یکدیگر (از طریق برقراری ارتباط موازی، همجوشی رشته‌ای و یا سازماندهی به صورت بین رشته‌ای از طریق سازماندهی رشته‌های وسیع و یا روش تحقیق در موضوعات بین‌رشته‌ای) ضروری است. اعتقاد بر این است که این شیوه موجب تحکیم و تعمیق یادگیری می‌شود. (معافی و رون ۱۳۹۲ و ملکی ۱۳۷۴)

تعریف عملیاتی: اشاره به سازماندهی محتوای مواد آموزشی (مفاهیم و مهارت‌های اساسی) در ذیل ایده‌های کلیدی، ارتباط با شایستگی‌های پایه و یا شایستگی‌های یک حوزه تربیت و یادگیری و نیز، رعایت انسجام درونی و بیرونی مواد آموزشی با یکدیگر و سازماندهی محتوا از ساده به مشکل است. در بسته‌های آموزشی که به صورت مجموعه و برای گروه‌های سنی مختلف طراحی و تولید می‌شود، توجه به اصل توالی، وسعت و فزاینده‌گی نیز از جمله ملاحظات است که باید مدنظر قرار گیرد. ارتباط بیرونی به رابطه محتوای مواد آموزشی با نیازهای اجتماعی، جنسیتی و محیطی و نیز ارتباط با راهنمای حوزه تربیت و یادگیری مربوطه دارد. تولید مواد آموزشی بر اساس روش‌های یادگیری فعال و تعاملی از دیگر ملاحظات است که در سازماندهی محتوا باید مورد توجه قرار گیرد.

سنج‌های سازماندهی مناسب محتوا:

۱. محتوا از انسجام درونی و بیرونی برخوردار است.
۲. محتوا به شکل منطقی و از ساده به پیچیده سازماندهی شده است.
۳. محتوا در راستای تحقق اهداف راهنمای حوزه تربیت و یادگیری مربوطه سازماندهی شده و زمینه فهم عمیق و فزاینده را برای مخاطب فراهم می‌کند.
۴. شرایط یادگیری فعال و فرصت تعامل با محیط‌های داخل و خارج از مدرسه را فراهم می‌کند.

۱۱- توجه به متون علمی تمدن اسلامی - ایرانی

تعریف مفهومی: اشاره به معرفی آثار مادی و معنوی ایرانیان و مسلمانان در مواد آموزشی مختلف دارد. هر تمدنی دارای دو بخش نرم‌افزاری و سخت‌افزاری است. آثار علمی و فرهنگی بخش نرم‌افزاری یک تمدن و آثار ساختمانی بخش سخت‌افزاری یک تمدن را تشکیل می‌دهد. ورود اسلام به ایران موجب گردید که تمدن ایران جانی تازه بگیرد. تأکید قرآن بر اهمیت علم و علم‌آموزی و توصیه پیشوایان دین اسلام بر اهمیت علم‌آموزی و تألیف کتاب، موجب گشت که شور و شوق تازه‌ای در کسب علم موجب ساخت ابنیه برای یادگیری علم و ابداع وسایل مختلف در بین ایرانیان و مسلمانان گشت. در طی قرون گذشته منابع علمی بیشماری توسط مسلمانان ایرانی و غیر ایرانی در تفسیر، حدیث، فقه، کلام، فلسفه، ادبیات، نجوم، ریاضیات، پزشکی، موسیقی، ریاضی، تاریخ، جغرافیا، گیاه‌پزشکی و غیره به رشته تحریر درآمد و انواع هنرها نیز گسترش یافت. معماری اسلامی به منتهای شکوه خود رسید که نمونه آن‌ها را می‌توان در مسجد امام اصفهان، مسجد اباصوفیه و قصرالحمراء در اسپانیا مشاهده کرد. توجه به این آثار و معرفی آن‌ها در مواد و رسانه‌های آموزشی و تربیتی از اهمیت فراوانی برخوردار است. آثار علمی و مادی گذشتگان نشان می‌دهد که حرکت فرهنگی در ایران و در بین مسلمانان چگونه بوده است. شناخت و معرفی این آثار موجب هویت‌سازی، پیوند با گذشته، شناخت پیشینه علمی و سیر تکاملی یک اثر علمی، هنری و یا مادی و نیز جلوگیری از خودبیگانگی و وابستگی به بیگانگان می‌شود. (مطهری، ۱۳۵۵)

تعریف عملیاتی: اشاره به معرفی منابع علمی و ادبی و آثار تمدنی ایرانیان و مسلمانان، معرفی دانشمندان ایرانی و مسلمان، بررسی سوابق علمی یک موضوع که ایرانی‌ها و یا مسلمانان و نیز معرفی آثار مادی و اکتشافات ایرانیان و مسلمانان در مواد آموزشی مختلف دارد.

سنج‌های توجه به متون علمی تمدن اسلامی - ایرانی:

۱. محتوا به معرفی منابع و فعالیت‌های علمی و ادبی دانشمندان مسلمان توجه کرده است.
۲. محتوا به معرفی آثار تمدن و فرهنگ ارزشمند ایران و جهان اسلام توجه کرده است.

۱۲- رعایت اصول بهداشتی و ایمنی

تعریف مفهومی: رعایت ملاحظات بهداشتی مانند استفاده از مواد اولیه سالم سبک، بی خطر، با کیفیت و مقاوم در ساخت محصولات آموزشی موجب می شود که به فرد و محیط زیست آسیبی وارد نشود، و از طرفی بهداشت روانی مصرف کننده به خاطر زیبایی و یا قیمت معقول آن محصول نیز حفظ شود. رعایت ملاحظات ایمنی مانع از آن می شود که به جسم، چشم ها و یا دستان استفاده کننده آسیب وارد شود. برای مثال در ساخت یک وسیله دیداری و شنیداری که نیازمند استفاده از برق دارد، نباید برای استفاده کننده خطری را به دنبال داشته باشد و یا لبه های آن وسیله نباید تیز و برنده باشد.

برای مثال در تهیه کتاب های آموزشی توجه به ملاحظات بهداشتی نیازمند استفاده از کاغذهای مرغوب به جای کاغذهای بازیافتی و یا کاغذهایی است که در ساخت آن از ماده لینگین در حد استاندارد رعایت شده باشد. همچنین رنگ کاغذ نباید کاملاً شفاف باشد و یا وزن کتاب و ماده آموزشی سنگین باشد. در خصوص به کارگیری ملاحظات ایمنی توجه به موارد زیر توصیه شده است:

- مقاومت ماده به کار رفته در مقابل فرسودگی، پارگی و تاشدن
- امکان استفاده از ماده آموزشی برای مدت زمان بیشتر
- توجه به زبری، صافی و نرمی، رنگ و شفافیت
- توجه به قیمت به خاطر اثر روانی آن بر روی بیننده

تعریف عملیاتی: منظور توجه به آن دسته از شاخص ها در طراحی، ساخت، انتخاب و یا استفاده از مواد و رسانه های آموزشی و تربیتی است که اولاً به دلیل نوع مواد به کار رفته در آن ها آسیب جسمانی و روانی به مصرف کننده و محیط زیست وارد نمی شود. ثانیاً عمر رسانه بالا می رود و ثالثاً استفاده از آن آسان و بدون خطر خواهد بود. و بالاخره سلامتی روانی فرد به خاطر توجه به بعد زیبایی ماده آموزشی حفظ می شود.

سنجش رعایت اصول بهداشتی و ایمنی:

۱. در طراحی و تولید ماده آموزشی از مواد اولیه سالم، بی خطر و بهداشتی استفاده شده است.

۱۳- جذابیت شکلی و ظاهری

تعریف مفهومی: توجه به خصوصیات ظاهری در طراحی و ساخت مواد آموزشی و تربیتی موجب می‌شود که کودکان، نوجوانان و یا معلمان و والدین با دیدن آن، به استفاده از ماده آموزشی علاقمند شوند.

تعریف عملیاتی: اشاره به رعایت استانداردهای علمی، فناورانه، هنری و تربیتی در طراحی و ساخت و تولید ماده آموزشی دارد به گونه‌ای که رغبت استفاده‌کننده از آن بالا می‌رود. برای مثال در یک کتاب آموزشی، طرح رو و پشت جلد باید جذاب باشد، قطع کتاب با توجه به سن مخاطب نیز باید فرق کند و استانداردهای هنری نظیر (اصول سفیدخوانی و صفحه‌آرایی)، انتخاب رنگ‌ها و تصاویر مناسب، انتخاب فونت‌های مناسب) نیز مورد توجه قرار گیرد. داشتن نمایه موضوعی و واژه‌نامه و برخورداری کتاب از شیرازه محکم و صحافی حرفه‌ای نیز از جمله مواردی است که باید مورد توجه طراحان و تولیدکنندگان مواد آموزشی قرار گیرد.

سنجش‌های جذابیت شکلی و ظاهری:

۱. استانداردهای فنی و هنری در طراحی و ساخت ماده آموزشی رعایت شده است.
۲. موازین تربیتی و اصول آموزشی در طراحی و تدوین ماده آموزشی رعایت شده است.
۳. از رنگ‌ها، تصاویر، عکس‌ها، نقشه‌ها و نمودارهای جذاب و مرتبط استفاده شده است.

معیارها و استانداردهای عمومی تولید و ارزشیابی منابع آموزشی و تربیتی

توضیحات	امتیاز اخذ شده	حداکثر امتیاز	معیارها و سنجه‌ها
			• خلاقیت و نوآوری:
		۸	<p>۱. زمینه حل مسئله به صورت مبتکرانه از طریق پرورش مهارت‌های یک یا چند نوع تفکر (نظیر: تفکر منطقی، تفکر واگرا، تفکر سیستمی، تفکر نقاد) را فراهم می‌کند.</p> <p>۲. تولید یک محصول جدید و کاربردی را با استفاده از یک یا چند روش (نظیر: درگیری حواس، کاوشگری، آزمایش کردن) فراهم کرده است.</p> <p>۳. خلق ایده نو از طریق ایجاد شرایط نظیر: پرورش تخیل / طرح افکار تازه / ارتباط بین پدیده‌ها و وقایع و کاربرد آن را مورد توجه قرار داده است.</p> <p>۴. موقعیت‌هایی برای به کارگیری ایده‌ها، و تبدیل آن به خدمات جدید و به شیوه‌ای مفید را فراهم می‌کند.</p> <p>۵. محصول تولیدی از خلاقیت و نوآوری برخوردار است.</p>
			• رعایت قواعد و زبان و خط فارسی:
		۶	<p>۶. قواعد دستور زبان فارسی معیار (نوشتاری/گفتاری) به ویژه در ترکیب جملات رعایت شده است.</p> <p>۷. قواعد کلی و عمومی در نوشتن املاهای صحیح کلمات و اصول نشانه‌گذاری رعایت شده است.</p> <p>۸. به واژگان معادل فارسی با توجه به دستورالعمل فرهنگستان زبان توجه کرده است.</p>
			• سهولت به کارگیری:
		۶	<p>۹. طراحی و تولید آن به گونه‌ای است که امکان بهره‌گیری آسان و راحت از ماده آموزشی را فراهم می‌کند.</p>
			• صحت و دقت علمی:
		۶	<p>۱۰. محتوا با بهره‌گیری از یافته‌ها، تجربیات و روش‌های علمی معتبر تهیه شده است.</p> <p>۱۱. محتوا توصیفی نظام‌مند و منطقی (از یک یا چند شیء، پدیده، واقعیت و یا رخداد) ارائه کرده است و با عرصه‌های چهارگانه یادگیری با محوریت خداوند مرتبط است.</p>

توضیحات	امتیاز اخذ شده	حداکثر امتیاز	معیارها و سنجه‌ها
			<p>• تناسب محتوا و روش‌های ارائه با مشخصات و اهداف برنامه درسی و رشته تحصیلی</p>
		۸	۱۲. با اهداف کلی دوره یا رشته تحصیلی تناسب دارد.
			۱۳. به اصول حاکم بر طراحی برنامه‌های درسی مبتنی بر سند برنامه درسی ملی و رویکرد فطرت‌گرایی توحیدی توجه کرده است.
			۱۴. به شایستگی‌های پایه و مؤلفه‌های راهنمای حوزه‌ی تربیت و یادگیری مربوطه توجه کرده است.
			<p>• رعایت و ترویج ارزش‌های دینی، فرهنگی و اجتماعی جامعه اسلامی - ایرانی:</p>
		۶	۱۵. ارزش‌های دینی، فرهنگی و اجتماعی مطرح در اسناد مصوب را رعایت نموده است.
			۱۶. به معرفی نمادهای هویت ملی (ایرانی، اسلامی و انقلابی) مانند پرچم، زبان فارسی، ارزش‌های دینی و انقلابی توجه کرده است.
			<p>• تناسب با ویژگی‌ها و نیازهای مخاطبان مبتنی بر روان‌شناسی رشد:</p>
		۸	۱۷. به نیازهای گروه‌های سنی مخاطبان و تفاوت در نیازهای جنسیتی و محیطی توجه کرده است.
			۱۸. به ارتقاء سطح رشد مخاطبان در ابعاد شناختی، عاطفی، ایمانی، اخلاقی و عملکردی آنها کمک می‌کند.
			<p>• به روز بودن و تناسب با مقتضیات زمان:</p>
		۴	۱۹. در طراحی، تولید و انتخاب محتوای مواد و رسانه‌های آموزشی به یافته‌ها و دانش‌های نظری، عملی و روشی روز توجه شده است.
			۲۰. در طراحی، تولید و انتخاب محتوای مواد و رسانه‌های آموزشی به نیازهای آینده مخاطبان توجه شده است.
			<p>• سادگی و روانی محتوا:</p>
		۵	۲۱. از کلمات آشنا (واژگان پایه)، با معنا، جملات کوتاه و نشانه‌های نگارشی برای فهم بهتر جملات استفاده شده است.
			۲۲. از بیان روشن، گویا و قابل فهم استفاده کرده است.

توضیحات	امتیاز اخذ شده	حداکثر امتیاز	معیارها و سنجه‌ها
			• سازماندهی مناسب محتوا:
		۶	۲۳. محتوا از انسجام درونی و بیرونی برخوردار است.
			۲۴. محتوا به شکل منطقی و از ساده به پیچیده سازماندهی شده است.
			۲۵. محتوا در راستای تحقق اهداف راهنمای حوزه تربیت و یادگیری مربوطه سازماندهی شده و زمینه فهم عمیق و فزاینده را برای مخاطب فراهم می‌کند.
			۲۶. شرایط یادگیری فعال و فرصت تعامل با محیط‌های داخل و خارج از مدرسه را فراهم می‌کند.
			• توجه به متون علمی تمدن اسلامی - ایرانی:
		۵	۲۷. محتوا به معرفی منابع و فعالیت‌های علمی و ادبی دانشمندان مسلمان توجه کرده است.
			۲۸. محتوا به معرفی آثار تمدن و فرهنگ ارزشمند ایران و جهان اسلام توجه کرده است.
			• ملاحظات بهداشتی و ایمنی:
		۶	۲۹. در طراحی و تولید ماده آموزشی از مواد اولیه سالم، بی‌خطر و بهداشتی استفاده شده است.
			• جذابیت شکلی و ظاهری:
		۶	۳۰. استانداردهای فنی و هنری در طراحی و ساخت ماده آموزشی رعایت شده است.
			۳۱. موازین تربیتی و اصول آموزشی در طراحی و تدوین ماده آموزشی رعایت شده است.
			۳۲. از رنگ‌ها، تصاویر، عکس‌ها، نقشه‌ها و نمودارهای جذاب و مرتبط استفاده شده است.
		۸۰	جمع کل

منابع:

- آیت‌ا. مصباح یزدی (۱۹۰). مشکات هدایت. ص ۱۵۱-۱۵۰.
- آیین‌نامه تعیین اعتبار مجلات علمی کشور (۷۱/۶/۱۱)، کمیسیون نشریات علمی کشور، معاونت پژوهشی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری.
- اریک ادر و پورآقاسی، حسین (۱۳۹۱). هنر خلاق اندیشیدن. ترجمه منصور پناهی، انتشارات امید رزمندگان.
- برنامه درسی ملی جمهوری اسلامی ایران (۱۳۹۱) شورای عالی آموزش و پرورش.
- پرکان، حسین (۱۳۹۱). پرورش خلاقیت در سازمان با نگاهی به متون اسلامی. پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.
- جهانگیر، محمدرضا (۱۳۹۰). دیدگاه‌های شناختی تحولی در رشد اخلاقی. مجله معرفت اخلاقی، سال دوم، شماره ۴.
- حائری‌زاده، خیریه بیگم و لیلی، محمدحسین (۱۳۸۱). تفکر خلاق و حل خلاقانه مسئله. نشر نی.
- داوودی، حسین (۱۳۸۵). شیوه‌نامه ویرایش مواد آموزشی. سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی
- رسولی، محمدرضا (۱۳۸۲). بررسی مؤلفه‌های سبک زندگی در تبلیغات تجاری تلویزیون. فصلنامه علوم اجتماعی، دانشگاه علامه طباطبائی، شماره ۲۳.
- رون، سیدامیر و معافی، محمود (۱۳۹۲). مبانی، اصول و روش علمی تألیف کتاب‌های درسی با تأکید بر دوره ابتدایی. انتشارات جامعه‌شناسان.
- سلحشوری، احمد (۱۳۹۲). مراحل رشد اخلاقی از دیدگاه امام علی. فصلنامه پژوهش‌نامه، دانشگاه بوعلی سینا، دوره اول، شماره ۳.
- سنگری، محمدرضا (۱۳۸۶). معیارهای ویرایش متن آموزشی. دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی.
- سند تحول بنیادین آموزش و پرورش (۱۳۹۰) شورای عالی آموزش و پرورش.
- شعاری‌نژاد، علی‌اکبر (۱۳۸۵). روان‌شناسی رشد. تهران نشر اطلاعات، چاپ نوزدهم، ۱۳۸۸.
- علم - ویکی‌فقه (علم) / www.wikifegh.ir
- قرآن
- کدیور، پروین (۱۳۸۳). روانشناسی تربیتی. تهران: انتشارات سمت.
- کدیور، پروین (۱۳۸۳). روانشناسی اخلاق. چاپ دوم، تهران: انتشارات آگاه.
- کاتلین ام، هی وود و نانسی گچل (۱۳۹۰). رشد حرکتی در طول عمر. ترجمه محمدعلی اصلان‌خانی و دیگران. پژوهشگاه تربیت بدنی و علوم ورزشی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری.
- کلینی محمدبن یعقوب (۱۳۶۵)، الکافی، دارالکتب الاسلامیه، تهران.
- لوی، آریه (۱۳۶۲). برنامه‌ریزی درسی مدارس. ترجمه فریده مشایخ، تهران: انتشارات قو.

- مبانی نظری تحول بنیادین در نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی جمهوری اسلامی ایران (۱۳۹۰) شورای عالی انقلاب فرهنگی.
- محسنی، منوچهر (۱۳۷۹). بررسی آگاهی‌ها، نگرش‌ها و رفتارهای اجتماعی و فرهنگی در تهران. مرکز پژوهش‌های بنیادی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
- محمد خلیفه، عبدالطیف (۱۳۷۸). بررسی روان‌شناختی تحول ارزش‌ها. ترجمه اصغر افتخاری، نشریه قبسات، سال چهارم، شماره ۱۳.
- مطهری، مرتضی (۱۳۵۵). خدمات متقابل اسلام و ایران. انتشارات صدرا.
- معافی، محمود (۱۳۸۷). بررسی مؤلفه‌های تربیت اجتماعی و مقایسه وضع موجود با وضع مطلوب. دبیرخانه مبانی نظری سند تحول بنیادین آموزش و پرورش.
- ملکی، حسن (۱۳۷۴). سازماندهی محتوای برنامه درسی. چاپ اول، شیراز: انتشارات قو.
- میرکمالی، سیدمحمد و خورشیدی، عباس (۱۳۸۷). روش‌های پرورش خلاقیت در نظام آموزشی. نشر سیطرون.
- نهج‌البلاغه (۱۳۷۶)، شرح محمدتقی شوشتری، امیرکبیر، تهران.
- نقشه مهندسی فرهنگی کشور (۱۳۹۲) شورای عالی انقلاب فرهنگی.
- نقشه جامع علمی کشور (۱۳۹۱) شورای عالی انقلاب فرهنگی.

- Charles D.mendenhall (۱۹۶۰). The school program: curriculum content and organization, Review of Educational Research. Vol ۳۰
- Marian-webster Dictionary
- Mumfood,M.D (۲۰۰۳), where have we been, where dre we going? Taking stock in creativity research, creativity research journal
- Wikipedia, the free encyclopedia
- www.beytoote.com/ scientific/ chera/ paper ۲-production
- www.daneshnameh.roshd.ir
- www.pictocademy.ir

شرح اصطلاحات:

۱- منظور از زبان فارسی معیار زبانی است که به قلمرو ملی و فراگیر اختصاص دارد و در به کارگیری آن در نوشتن و سخن گفتن میان همه فارسی‌زبانان تحصیل کرده مشترک است. زبان فارسی معیار در ورای لهجه‌های محلی و اجتماعی رایج در یک کشور قرار دارد و وسیله ارتباط اجتماعی، علمی و ادبی کسانی است که ممکن است در شرایط دیگر به لهجه‌های محلی یا اجتماعی خاص خود تکلم کنند. این زبان معمولاً همان زبان درس‌خوانده‌ها است و غالباً با زبان نوشتار یکی است.

زبان فارسی معیار بر دو گونه نوشتاری و گفتاری است. در **زبان فارسی نوشتاری** عواملی چون ساختار نحوی جملات، واژگان، املاء و دستور خط حائز اهمیت بسیاری است. از زبان معیار نوشتاری در موارد مکتوب آموزشی نظیر نوشتن کتاب‌های درسی، مقالات علمی، روزنامه‌ها و مجلات، نگارش‌های اداری و رسمی و در برنامه‌های خبری رادیو و تلویزیون مانند پخش اخبار استفاده می‌شود. نوشتاری صورتی ثابت دارد و سنجیده‌تر و منسجم‌تر از زبان گفتاری است.

زبان گفتاری معیار زبانی است که توسط افراد تحصیل کرده و قشرهای بالای جامعه در موقعیت‌های رسمی مانند دانشگاه‌ها، مدارس، صدا و سیما، مصاحبه‌های رسمی و سخنرانی‌ها استفاده می‌شود. این زبان منعطف است و در طول زمان متحول می‌شود، معیار زبان فارسی گفتاری، زبان رایج در تهران است.

۲- **ارزش‌های دینی**، ترجیحاتی است که در قرآن، سنت پیامبر(ص) و ائمه اطهار علیهم السلام مورد تأیید قرار گرفته و بدان‌ها توصیه شده است. برای مثال تهذیب نفس، عبادت خداوند، کسب علم و معرفت، نیکی و احسان به دیگران، کمک به نیازمندان و فقرا، ترک گناهان، رعایت ظاهر اسلامی، تولی و تبری، دفاع از سرزمین، و یا جهاد در راه خدا از جمله این ارزش‌ها می‌باشد. این نوع از ارزش‌ها مورد توجه افراد با ایمان و عالمان دینی است. (مصباح یزدی، ۱۳۹۰)

۳- **ارزش‌های اجتماعی**، ترجیحاتی هستند که از سوی عموم مردم جامعه به دلیل مفید بودن آن پذیرفته شده‌اند، از جمله می‌توان به اندیشه‌ها، هنجارها، عقاید، باورها و یا اعمالی اشاره کرد که متکی به تجربیات مثبت افراد و یا باورهای دینی آنها هستند. این نوع از ارزش‌ها معمولاً مورد توجه مردم و جامعه‌شناسان است. (محمد خلیفه، ۱۳۷۸)

۴- ارزش‌های فرهنگی، ترجیحاتی هستند که برگرفته از آداب و رسوم، دانش‌های علمی و عملی، خرده فرهنگ‌ها، فرهنگ ملی، اخلاقیات، افکار و عقاید و سبک زندگی عامه مردم هستند. عده‌ای ارزش‌های فرهنگی را همان ارزش‌های اجتماعی می‌دانند و معتقد هستند که این دو را نمی‌توان از یکدیگر جدا کرد، زیرا که هر دو در جامعه ریشه دارند. (محسنی، ۱۳۷۹)

۵- رشد عاطفی: متشکل از نظام‌های واسطه‌ای مثل غرائز، صفات و فرایندهای واکنشی اکتسابی است که به تغییرات عاطفی و هیجانی افراد اشاره دارد. (برنامه درسی ملی ص ۶۴) در دوره کودکی رفتارها و هیجانات اغلب خام و کودکانه است. کودکان در این مرحله احساسات خوب را از خود بروز می‌دهند، اما به حمایت و هدایت عاطفی نیاز دارند. (کاتلین هی وود و نانسی گچل ۱۳۹۰)

۶- رشد ایمانی: علاقه و باور قلبی همراه با محبت عمیق و ثابت به خالق هستی و تجلیات آن است. مراحل رشد ایمانی شامل علم‌الیقین، عین‌الیقین و حق‌الیقین است. فرد با ایمان با عبور از نفس حیوانی وارد نفس لواحه و در نهایت نفس مطمئنه (استقرار نیکی در ذات) می‌شود.

۷- رشد عملکردی: هر تلاش مفید و رفتار آگاهانه و ارادی مبتنی بر مبانی و علل و عواملی مانند علل زیستی، اجتماعی، فرهنگی و محیطی است (برنامه درسی ملی ص ۶۵) که شامل مراحل چون مشاهده و تقلید، اجرای مستقل، سرعت و دقت در اجرا و عادی شدن مهارت است.

۸- رشد اخلاقی: رفتاری که وجدان همه انسان‌ها برای آن ارزش قائل است. عقل و دین آن را تأیید می‌کند/ خلق و خو و رفتار عادت شده/ به یادگیری رفتارهای مبتنی بر ارزش‌ها در برخورد با خود و دیگران اشاره دارد.

۹- رشد شناختی عمل ذهن بر روی اطلاعات برای تبدیل مجهول به معلوم می‌باشد/ مجموعه‌ای از فرایندهای هوشی و عقلانی است که محصول آن به شکل تصورات و تصدیقات در ذهن انسان تجلی می‌یابد/ به تغییرات شناختی و درجه درک و فهم افراد اشاره دارد. دوره کودکی (سنین ۷ تا ۱۰ سالگی) مصادف با مرحله تفکر عینی است. در این مرحله کودک می‌تواند به‌طور محسوس درباره اشیاء و رویدادها تفکر کند. از سن ۱۱ سالگی به بعد کودک وارد مرحله تفکر انتزاعی می‌شود (مرحله عملیات صوری). نوجوان در این مرحله می‌تواند درباره موضوعات و گزاره‌های مجرد فکر کند و فرضیه‌های خود را آزمون کند (کدیور و شعاری‌نژاد ۱۳۸۵)

۱۰- منظور از اصول سفیدخوانی، در نظر گرفتن سطوح سفید در حواشی متن و حاشیه‌های صفحات کتاب است. به عبارت دیگر صفحات کتاب نباید از تصویر و نوشته کاملاً پر شوند و سفیدی نداشته باشند. تقسیم‌بندی این سفیدی‌ها در صفحات باید با رعایت ضوابط و مبانی بصری صورت گیرد و به سهولت خواندن و درک مفهوم کمک کند. سفیدخوانی کتاب‌های کودکان ۶ تا ۷ ساله نسبت به کتاب‌های نوجوانان باید بیشتر در نظر گرفته شود.

۱۱- منظور از صفحه‌آرایی، به کارگیری عناصر بصری معقول نظیر (تعیین طول سطرها و فاصله آن‌ها از یکدیگر، فاصله دادن متن از لبه کاغذ، توجه به فاصله ستون‌های حروف از یکدیگر، توجه به شبکه‌بندی مناسب برای هر صفحه با توجه به موضوع و مخاطب، حفظ تناسب و توازن بین پیام‌های نوشتاری و تصویری در هر صفحه است.